

ТЕХНИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ – СОФИЯ

V-та НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ ”СЪВРЕМЕННИ ТЕХНОЛОГИИ В КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО”

**област ” Съвременни проблеми и проучвания на културно-
историческото наследство ”**

ДОКЛАД

**на тема ”Изследване и илюстриране на фантастичния свят
от приказното наследство
в българското народно творчество,
посредством съвременните изобразителни
методи и техники”**

Инж. дизайнер Ивелина Ангелова Даулова

Докторант към катедра ”Инженерен дизайн”

с научен ръководител проф. д-р Мария Евтимова

РЕЗЮМЕ

В доклада се разглеждат проблеми свързани със съвременния поглед на различни автори на визуалната същност на фантастичните образи в българската народна приказка. Интерпретацията чрез съвременните средства е в две насоки: обработка на илюстрацията при предпечатна подготовка и анимирани герои. Засегнат е проблемът за влиянието на актуалните тенденции при визуалната комуникация върху стилово единство и авторския почерк в илюстрациите. Анализират се готови проекти като: Авторската илюстрирана книжка на Цвета Петрова „Български митологични същества (и къде да ги намерим) ” и фантастичният сериен анимационен филм “Златната ябълка”.

Ключови думи: *народно творчество, приказки, фантастични образи и явления, илюстрация, съвременни изобразителни средства.*

Exploring and illustrating the fantasy world from the fabulous heritage in the Bulgarian folk art, through modern pictorial methods and techniques

Engineer designer Ivelina Angelova Daulova

Summary

The report deals with problems related to the contemporary view of different authors of the visual nature of the fantastic characters in the Bulgarian folk tale. Interpretation through modern technical resources is in two directions: processing the illustration in pre-print preparation and animated characters. The problem of the impact of current trends in visual communication on style unity and author's character in the illustrations is affected. Ready projects are analyzed, such as: Tsveta Petrova 's illustrated book " Bulgarian Mythological Creatures (And Where to Find Them) " and the fantasy animated series "The Golden Apple".

Key words: *folklore, fairy tales, fantasy characters and phenomena, illustration, modern art media.*

Увод

“Приказката — това е великата духовна култура на народа, която ние събираме троха по троха; чрез приказката се разкрива пред нас хилядогодишната история на народа.”

Алексей Толстой

Думите на известния съветски писател ясно изразяват същността на народната приказка. А именно -стойността на приказката се дължи на присъствието ѝ през целия жизнен път на човека- още в ранна детска възраст тя въвлеча в един вълшебен свят, оформя въображението и подбужда любопитството; възрастният човек се връща към нея бленувайки по спомените от детството, възпитавайки децата си, анализирайки живота. Приказката е основа на много сериозни произведения във всеки един литературен жанр. Нейната сила не се крие само в сантименталната ѝ стойност, но и в богатото ѝ съдържание. Тя описва живота, не само такъв какъвто е, но и такъв какъвто трябва да бъде. Оставяйки своите поуки и надежди за по-добър свят.

През годините, в България се дефинират няколко определения на „приказка“. Въпреки хода на времето и различните автори, терминът може да се обобщи представяйки я като устно повествователно, епическо народно произведение с вълшебен, приключенски или битов характер, с възпитателна или развлекателна цел. Произведенията от приказния жанр са част от устното народно творчество, включващо вълшебни приказки и приказки за животни, митове, предания и легенди. В приказно-фантастичната проза героите притежават чудодейни способности, появяват се свръхестествени явления, срещат се митични и вълшебни същества. Цялата тази палитра се е зародила във въображението на обикновения трудец се българин. Когато започва формирането на съвременната европейска цивилизация, навлизайки от Средновековието в Ренесанса, и на света са оставени едни от най-големите произведения на изкуството, в поробена тогава България, приказното наследство се

предава от уста на уста, спрямо културното развитие. Целият този вълшебен и стойностен свят, съществуващ във фантазията на българина остава неовеществен.

Какво е имал предвид автентичният български автор под създаването Караконджул? Как са изглеждали Змейовете или пък Самодивите в представите на средновековния българин? Такива въпроси провокират редица съвременни автори, да пресъздадат измисления свят от българското фолклорно наследство.

Докладът засяга проблема за авторския поглед върху фантастичните образи и явления, присъстващи в народната митология. До колко интерпретациите на различните творци отговарят на образите, зародили се във въображението на предците? До колко създадените, посредством съвременните изобразителни методи и техники, изображения са съобразени с характерните фолклорни белези и мотиви? До колко визуалната характеристика е повлияна от различните изобразителни стилове? Това са едни от основните въпроси, които вълнуват всеки дизайнер-илюстратор.

Изложение

Българският фолклор е светоусещане, възприемано от народа чрез художествените образи- митологични същества, явления и представи. Митичните образи и явления се зараждат в примитивното съзнание, където въображението осмисля всички неясни събития, фигури и усещания от заобикалящия свят.

В хода на времето митологичните вярвания се превръщат в художествени образи на етнокултурното ни наследство. От битовия свят те преминават в сферата на изкуството.

И в настоящия момент фантастичните образи и представи, съхранявани и предавани чрез живата народна памет, вдъхновяват съвременни български творци, които чрез своите произведения допринасят за съхранението на народната фантазия. Изследвайки този момент на творческа интерпретация, ще представя и разисквам следните проекти, овеществили митологичния свят от българската народна приказка:

- Авторската илюстрирана книга на младия артист Цвета Петрова „Български Митологични Същества (и Къде да ги намерим)“.

Това е дипломна работа, за придобиване бакалавърска степен по визуални изкуства в университета в Бордо, Франция. Съдържанието е поднесено под формата на дневник, в който двама изследователи споделят своите проучвания и доказателства за съществуването на фантастичните същества от българската митология.

Похвално е хрумването и предприемането на творческа реализация на образите в разглеждания проект. Освен приноса за запазване културното наследство, илюстраторът Цвета Петрова подема популяризиране на българския фантастичен свят, чрез представянето на дипломната си работа в университета в Бордо, предвид съвкупността на студенти от различни националности, пред които става достойно разработката на автора.

Илюстрациите се окачествяват със стилово единство и увлекателен дизайн. Предимство е решението на артиста да използва традиционна акварелна техника, подчертаваща автентичния характер на темата, като същевременно намира приложение в различни видове печатни медии, създавайки собствен бранд- **Bulgarian Mythological Creatures**, разпространяван посредством шампа върху тениски и чанти. Съществен плюс е и популяризирането на проекта в социалните мрежи, като темата за българския фолклор достига до по-голяма аудитория.

Но за явен недостатък на изготвената работа може да се сметне липсата на специфика в авторския почерк. Изобразителният стил не се отличава с характерна конкретика и оригиналност, изключая народните носии в част от изображенията. Някои от образите напомнят познати герои от скандинавската митология (пример с

изображение 1), където авторовата интерпретацията на Лесник наподобява характерен представител от келтските вярвания – Гном (изображения 2 и 3).

В изследователския труд „Българска народна митология“ на проф. д-р ист.н. Иваницка Георгиева, ясно е обосновано сходството на български образи и представи с митологията на други народи, това не оправдава визуалната прилика между горепосочените герои. В живата народна памет те се различават съществено в своята характеристика и същност. В изключително подробната книга на изтъкнатия етнолог и историк проф. Георгиева не присъства митологичният Лесник. Това свръхестествено същество е представител на славянската митология, но по-скоро се среща в руските и полски поверия, отколкото в българския фолклор.

Друг фантастичен образ е безспорно един от най-известните в народната митология - този на Самодивата. Представите за нея са противоречиви, образът на Самодивата варира в различни региони на България. Илюстраторът Цвета Петрова от части е изобразила образа, описан в гореспоменатия труд „Българска народна митология“, а именно: *„Самодивите са красиви и грациозни, най-често с дълги червени коси. Облечени са в бели дрехи, препасани с пояс в цветовете на дъгата. Носят бяло було, наречено сянка или лъч, и се вярва, че в него е тяхната сила.“* (изображение 4)

Както при интерпретацията на Самодивата, така и при други женски образи в „**Български Митологични Същества (и Къде да ги намерим)**“, е застъпена идеята за българската народна носия. Това решение носи своите минуси, поради приближаването на свръхестественото до битовото. Освен това, съобразяването с конкретно облекло поставя във времева рамка съответния митологичен персонаж. Съгласявайки се с авторовото решение, е необходимо да бъде направена по-задълбочена справка с цялостното фолклорно наследство. Включването на народното облекло, специфично за различните краища на страната е необходимо да отговаря на словесния образ на самодивата от същия регион.

Като обобщение на гореизложения анализ върху илюстрации от авторската книга на младия артист Цвета Петрова, може да се отчете приносът ѝ към съхранението на народната памет и голямата гласност относно българската митология. Отбелязаните слаби страни на разработения проект биват пропуски в направените изследвания, касаещи българската митологична фактология, както и влиянието на чужда стилистика върху авторовия почерк.

- **„Златната ябълка“** е фентъзи анимационен сериен филм, базиран върху балканската митология и фолклор, дело на продуцентска къща *Студио Змей*- екип от млади и опитни професионалисти в областта на анимацията и филмовото изкуство.

Сюжетната линия проследява съдбите на четирима млади герои, които обединяват сили в търсенето на златната ябълка - тя се появява веднъж на 100 години и има силата да изпълнява едно единствено желание.

Приключенската анимационна поредица е изпъстрена с богат набор от образи и представи, присъстващи в народните митологични вярвания. Авторите са адресирали продукцията си не само към детската аудитория, но също към порасналата публика. Предимството на проекта и една от целите на екипа, е възраждане на народната митология в мирогледа на съвременния българин и запознаване с българския фолклор западния зрител.

Съществен плюс е идеята за възпитанието- припознавайки се в главните герои и техните проблеми, подрастващите ще обърнат внимание на добродетелите и качествата, към които да се стремят. По отношение на зрялата публика, са засегнати теми като климатични промени, вреди от индустриализация, ксенофобия, социална изолация, расизъм, задълбочен конфликт.

Проектът прави впечатление с богата и съвременна визуална концепция. Колоритният и стилово издържан дизайн свидетелстват за подробно и задълбочено проучване на българския фолклор. С похвата на актуалния минималистичен стил умело е пресъздадена българската носия (изображение 5) в различни вариации, адекватни на епохата, в която се развива действието в сериала– XVI-XVII век.

Дизайнът на персонажи се характеризира с модерен авторски почерк, маркирал оригиналността и вица у всеки един от героите. Интерпретацията на свръхестествените същества от българската митология напълно отговаря на етнографските изследователски трудове по темата. Отличен пример е образът на самодивата (изображения 6 и 7), с препратка към горепосочената литература от проф. д-р ист.н. Иваничка Георгиева .

Авторовото виждане за Караконджул, Чума, Змей достоверно представят митологичните образите, завещани от народната памет.

*„Според народните представи външният облик на **караконджул** напомня човек, но космат, с голяма глава, с рога и опашка, или неопределено същество... **Чумата** се мисли в образа на стара грозна жена с невчесани дълги коси, дълги ръце, с големи нокти. Носи коса, с която отсича главата. Била толкова страшна, че който погледнел, умира... Въобще **змейовете** се описват не като духове, а като хора, като диви крилати същества, полуживотни — полухора... Според поверията змеят е огнен — явява се като светкавица...или като бял облак. Змеят като доброжелателен персонаж, свързан с доброто начало, запазва своята медиативна връзка със земната и небесната водна стихия...“* - цитираните описания от „Българска народна митология“, подкрепят изображенията на съответните персонажи от визуалната концепция на проекта (изображения 8, 9, 10).

Модерната визия на представения свят в „**Златната ябълка**“ несъмнено е адекватна на актуалните тенденции в тази сфера на изкуството. За да бъде успешен даден продукт в днешно време, той бива и комерсиален. За да остане непреходен, обаче, е нужно още нещо. От тази гледна точка, като недостатък би могло да се отбележи западният стил в българската продукция. Безспорно филмът отговаря на всички стандарти за съвременна анимация, чиято визия е сравнима с продукти на известни чуждестранни студия. Точно това я прави по-близка до западното и я отдалечава от народното виждане. Използването на работещите формули за успех, прави запознаването с горепосочените герои достъпно за голяма аудитория, но допускането на разглеждания изобразителен стил губи най- характерното – чисто българското, което е принос в културното наследство като глобално явление.

В подкрепа на българския оригинален почерк, се посочват примери като – илюстрираната книжка „Вампири. Гундураци. Змей“ на Красимир Мирчев и Виктор Паунов (изображение 11) и номинираната за Оскар анимация на Теодор Ушев по едноименния разказ на Георги Господинов "Сляпата Вайша" (изображение 12). И двата проекта излизат от рамките на стереотипа и се отличават със смелост, оригиналност и богато въображение.

Към следствието от разбора върху разглеждания анимационен сериал „**Златната ябълка**“ трябва да се отбележи, че екипът влага собствени средства и време в името на реализиране на проекта, което заслужава адмирации, предвид движещата младото поколение меркантилност. Цялостният продукт обединява митология и съвремие, запознава потребителя с родния фолклор, посредством актуалните изобразителни технически средства, чиито плюсове са бързина, възможност за корекция, преминаване от двумерно в тримерно пространство, анимация и предимно печелене на време. Маркираният недостатък по отношение на стила би могъл да се разгледа и като предимство, привличащо масовата публика. На лице са популяризирането на

фантастичния свят от българския фолклор - адекватно и достоверно поднесен чрез визия и съдържание, както и принос в културното ни наследство за следващите поколения.

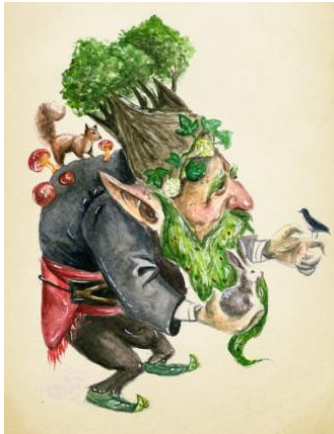
Заключение

В резултат от изложените примери в доклада може да се констатира тенденцията за възраждане на образите и явленията от народните поверия, иницирано от младото поколение. Съвременото благоприятства стремежът за изява и представяне новия прочит на архаичните представи от българската митология, с помощта на технологичните изобразителни средства. Тематиките, свързани с народното творчество, въобще, би трябвало да се илюстрират с характерните черти на дадена народност, превръщайки се в принос за световното културно наследство. Това се обвързва с щателно проучване на цялостния фолклор. Днешният артист трябва да бъде по-смел в представянето на родната етнография. Българската митология е многопластово етнокултурно явление, което не заслужава компромис по отношение на чуждо влияние и тенденции. Ставайки достояние в световен мащаб, българското приказно наследство несъмнено би вдъхновило не само у родни, но и у чужди артисти творчески порив. Само така въображението и мирогледът на нашите предци ще продължи да живее занапред.

Литература:

1. Георгиева, Иваничка. Българска народна митология. София, Наука и изкуство, 1993;
2. Красимир Мирчев, Виктор Паунов. Вампири. Гундураци. Върколаци. София, Д-р Иван Богоров, 2009;
3. Доц. Д-р Вихра Баева. Самодиви. Списание Осем, брой 8 (104), август 2017;
4. <https://www.indiegogo.com/projects/bulgarian-mythological-creatures-illustration-book#/>;
5. <https://goldenappleseries.com/?lang=BG>;
6. <http://www.litclub.bg/library/kritika/ilchevska/prop.html>;
7. <https://literaturesviat.com/?p=40927>;
8. <https://chitanka.info/text/13518/22>;
9. http://vivafolk98.blogspot.bg/2011/07/blog-post_10.html;
10. <http://www.chitatel.net/forum/topic/1177-%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D1%80/>.

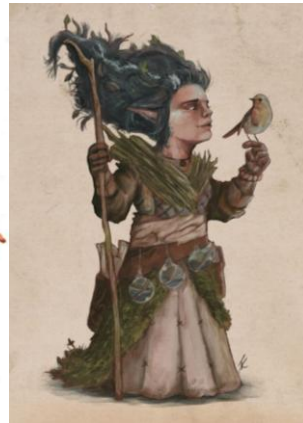
Изображения:

Изобр.1- Лесник,
Цвета Петрова
Andrew Bosley

Изобр.2- Гном,
Mushroom King,
Josh Ketchen

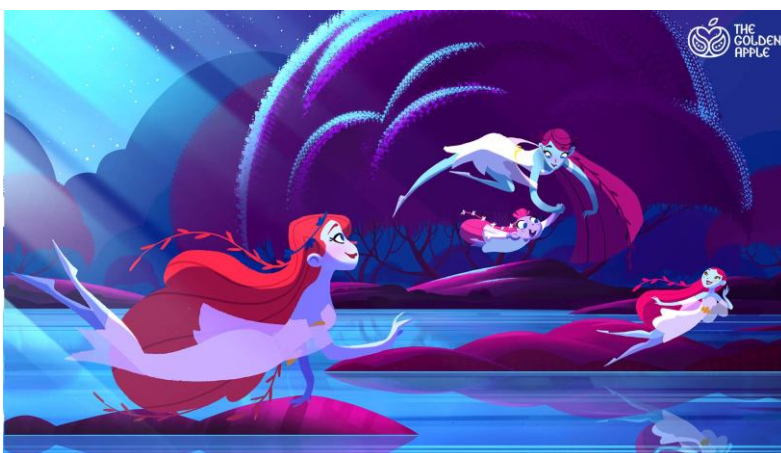
Изобр.3- Гном,
Gnome Druid

Изобр.4- Самодива,
Цвета Петрова

Изобр. 5 – Костюми, „Златната ябълка“

Изобр.6 – Самодиви,
„Златната ябълка“

Изобр.7- Тина-Пакостина,
„Златната ябълка“

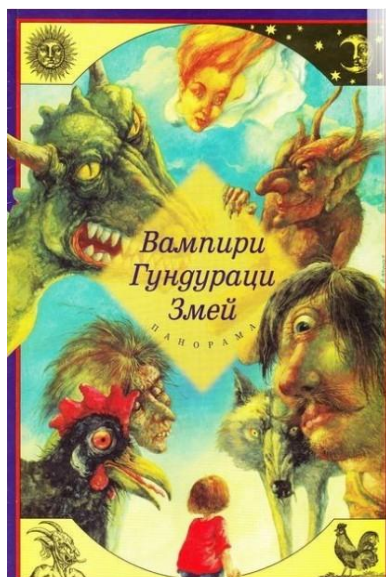
Изобр.- Караконджул,
„Златната ябълка“

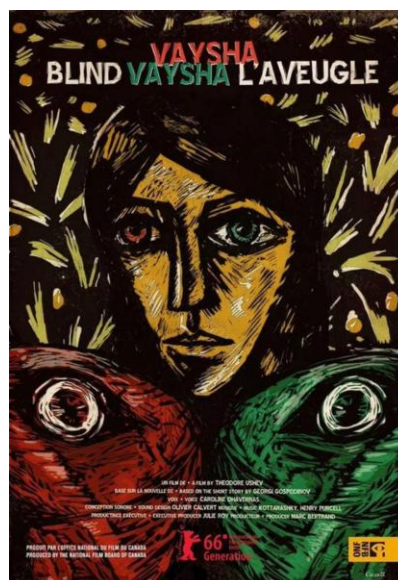
8 Изобр.- Чума,
„Златната ябълка“

9 Изобр.10 - Вуклан Змей,
„Златната ябълка“

Изобр.11- „Вампири. Гундураци. Змей“,
Красимир Мирчев и Виктор Паунов

Изобр.12- "Сляпата Вайша",
Георги Господинов